

УДК 161.111+211+215

ТІМЕНІК ЗИНОВІЙ,

*кандидат філософських наук, доцент кафедри історії України та етнокомунікації
Національного університету "Львівська політехніка", м. Львів*

МЕТОД СИНТЕЗУ І ФІЛОСОФОРЕЛІГІЙНІ ІДЕЇ УКРАЇНСЬКИХ МИСЛИТЕЛІВ 40-х рр. ХІХ - 70-х рр. ХХ ст.

Уперше із залученням методу синтезу на підставі спадщини українських мислителів 1840-х - 1970-х років проаналізовано особливості функціонування філософорелігійної ідеї Бога та ідеї істинності й повноти (між)релігійних комунікацій. Особливістю методологічних розмислів є увага до різноманітних проявів темпоритміки - одного з дієвих чинників у дослідженні окреслених ідей. Автор стверджує, що метод синтезу базується на гармонії (між)релігійних комунікацій¹ та міждисциплінарного простору.

Ключові слова: *антиномія; Бог; ідея; метод синтезу; суміжні науки; філософія релігії.*

Постановка проблеми та стан її дослідження. Утвердження філософорелігійних ідей серед кризових обставин має свою ваговитість: вони сприяють розвитку різноманітних станів української нації - передусім світоглядно-свідомісного, менталітетного, культурологічного. Унаслідок цього уможлиблюється усоборнення української нації через подолання суспільних суперечностей, дисгармоній (за супровідною дією духовної, історичної та національної пам'яті). Назване свідчить про нові можливості також самої філософії релігії, котра в Україні не усталилася ще в окрему галузь знання, а перебуває наразі в структурі релігієзнавства. Осмислення філософорелігійних ідей у першу чергу передбачає осмислення евристичних студій, зокрема, щоби з'ясувати потребу та значення різноманітних методів, у тому числі методу синтезу.

Матеріалів, які безпосередньо стосувалися б теми статті, поки що не зафіксовано. Між тим у публікаціях із різним ступенем висвітлення опосередковано мовиться про окремі теоретичні моменти. Дотичними є спостереження Н. Петрук про взаємообумовленості національної ідеї з етнонаціональними та віровизначними станами в руслі феномену українознавства [див.: 20, с. 90-92]; І. Лисого про "національно-культурний простір" й українськість філософського мислення, які простежуються через зв'язок з "українським духом" [18, с. 79]. А І. Лещенко натомість прагне виявити зв'язок між ідеями містики та ідеєю Бога, коли йдеться про світлоносність у контексті історико-філософських традицій [див.: 17, с. 422]. Названі автори фрагментарно заторкнули тему статті, однак не ставили собі за намір розкрити філософорелігійне її спрямування.

Метою дослідження є з'ясувати можливості методу синтезу в спадщині українських мислителів зазначеного періоду під час розкриття ідеї Бога, а також супровідно - ідеї істинності й повноти (між)релігійних комунікацій. Є сенс одночасно виявити певну системність у функціонуванні термінів - маловідомих, із сучасного

дослідницького процесу й авторських. Доцільно також обміркувати позицію тих європейських філософів (передусім - німецьких), концепції яких стали об'єктом ситуативної полеміки на сторінках використаних публікацій.

Виклад основного матеріалу. Праць, котрі спеціально стосувалися б нашої теми, українські дослідники не залишили. Усе ж у різножанрових творах (монографіях, статтях, рецензіях, есеях, лекційних матеріалах тощо) є розмисли оглядового, аналітико-критичного чи дискусійного характеру.

По-перше, через метод синтезу можливо не тільки розкривати запропоновані для аналізу ідеї, а й супровідно з'ясувати причину, коли виявляються антиномії, усвідомлюючи їх об'єктивне буття з двох причин: через наявність взаємопов'язаних, але неоднозначних світів - Божого й людського, а також зважаючи на природу людського розуму, одною із сутностей якого і є антиномії [див.: 5, с. 6]. По-друге, парадоксальні стани проникають і в термінологічну сферу, коли і кількапроцесуальне одночасся, і темпоритміка² формують цілісні поняття, такі як "синтез ідей" [11, с. 166], "іманентність трансцендентного" [8, с. 3, 343; 1, с. 707], "містичний реалізм", [2, с. 707], "метафізичне знання" [1, с. 687], "богослів'я пантеїзму" [10, с. 82], "світова ерархія індивідуальностей" [3, с. 97], "трансцендентна оригінальність особи" [2, с. 337] та ін. По-третє, уможливлено неадекватно тлумачити окремі поняття, реалії яких є і в наш час (зокрема, коли йдеться про теософію, що ... слугує ознакою дитячого стану науки) [9, с. 315]. Є сенс обґрунтовувати й поняттєві різновиди з іншим, позитивним значенням (наприклад, про "явище пристосування", але уже як прояв "консеквенції співжиття") [6, с. 6], або коли ситуативно формується нове розлоге поняття - "межі часопростірної пізнання ідей"³. По-четверте,

¹ Про авторське написання "(між)релігійних комунікацій" див.: ж. "Схід", № 1 (133) за січень 2015 р., с. 127.

² Про терміни "кількапроцесуальне одночасся", "темпоритміка", які пропонуємо для вжитку в дослідницьким процесі, див.: ж. "Схід", № 4 (136) за травень-червень 2015 р., с. 79.

³ "Межі часопростірної пізнання ідей" уведено з експериментальною метою.

спонтанно виникають дискусійні ефекти з огляду на, здавалось би, парадоксальні ситуації стосовно того, що "непізнаність Божества" є незмінною прикметою ... розвинутої релігійної свідомості" [7, с. 98] чи коли "натуралістичний людинобог [Ніцше] [є] вимисел, як щось таке, котре мало що й означає"⁴ [1, с. 716] та ін.

Важливим для нашої теми стає також поєднання з національними засадами. Зокрема, коли зважити на ситуації, через які філософи змушені були писати мовою російською серед заборон україномовного друкованого слова. Із цитованих авторів - таких переважна більшість. Творячи мовою російською, вони все ж зуміли зберегти основну мисленнєву традицію українців - філософування в Бозі. Тобто, коли "творчість представників нації вливається в рамки іншої⁵ культурної цілості ... [і] велику роль починає грати с а м о с в і д о м і с т ь"⁶ - свідоме зв'язування себе ... з певною культурною традицією" [22, с. 6], і коли "особливості національного характеру виявляються в думці без свідомого бажання мисленника" [Там само, с. 24].

Прикметно, що передусім М. Бердяєв і С. Булгаков найінтенсивніше виражали свої позиції, суголосні українським філософорелігійним засадам. З огляду на цензуру, у прихованій формі, маючи на увазі справжні національні традиції поклоніння Богові, М. Бердяєв, зокрема, проводив сумні асоціації із поклонінням цареві. До того ж серед обставин духовної затхлості, цілковито відкидаючи чорносотенське гасло "Самодержавие. Православие. Народность" і не сприймаючи позиції тогочасних слов'янофілів, діяльність яких переродилась у "казенний патріотизм, у поклоніння казенній державності, грубій матеріальній силі", ... [коли культури вувалися передусім] "матеріальні застигли форми релігійної свідомості" [1, с. 697]⁷.

Через метод синтезу також можна простежити, як дотично до ідеї Бога формується система взаємозв'язків між релігійними системами й містикою, яка "хоче бути зрячою, осягнути *сенс світу*"⁸, [коли] всі нитки сходяться до центральної ідеї Логосу" [2, с. 3]. Тут усталюється триетапність взаємозв'язків релігії з містикою (через конструкт "зрячість-осягнення-сходження"), а сам "містичний реалізм" [див.: 2, с. 707] формується з духовного досвіду, одним із наслідків якого стає "містичне знання" [див.: 1, с. 682]. Стосовно "бажання", то відбувається незвичайна метаморфологізація: містика "хоче бути зрячою", бо, "антропологізувавшись", здатна набувати немовби людських рис (тут її можливості в осягненні Божества взаємообумовлюються виявами моральної філософії). Філософування в Бозі, таким чином, набуває багатовимірних форм, зокрема, коли пізнається Божий світ в усій різноманітності, що є прикметним для українців. Тому за виниклих обставин М. Бердяєв небезпідставно вважав за потребу розмірковувати про "трансцендентну оригінальність особи" [2, с. 337]. Тобто йдеться про оригінальність, коли під час утвердження філософорелігійних ідей береться до уваги найсутніше із попередніх віровизначних систем - таке найсутніше (передусім по лінії звичаєво-обрядо-

вого укладу), яке, гармонійно трансформуючись у новорелігійний простір, поглиблює статус етнонації (у цьому разі - української).

Унаслідок сукупного поєднання названих станів з'являються окремі елементи "синтезу ідей" [11, с. 166] через ієрархізацію, у просторі якої вже закладено підстави для синтезування. М. Бердяєв стверджував: "Увесь ... спосіб буття є складною взаємодією ... ступенів світової ієрархії індивідуальностей, творче вrostання однієї ієрархії в іншу, особистості в націю, нації в людство, космосу в Бога. ... Нація є динамічною субстанцією, а не історичною функцією, що проминає, вона коріннями своїми востає в таємничу глибину життя" [3, с. 97]. Завдяки таким елементам, як вrostання, закорінення, ієрархізація та динамічність формується синтез мислення. А з позиції темпоритміки кількaproцесуального одночасся супровідно усталюється відношення "*Бог-особистість-нація-людство-космос-Бог*"⁹. Назване сукупно доповнюється всеохопним духовнотворчим і психофізичним спрямуванням. Унаслідок такого комплексу станів ідея Бога й національна ідея настільки цілісно взаємообумовлюються, що перебувають на шляху до синтезу¹⁰.

Розмисли М. Бердяєва ще раніше конкретизував історичними реаліями М. Костомаров, говорячи про сутнісні відмінності між "южноруссами"¹¹ та "великоруссами". "... У них [тобто в українців - З. Т.] сильне чуття повсюдної присутності Божої¹², душевне зворушення, внутрішнє спрямування до Бога, таємні роздуми про Промисел, [роздуми] над собою, ... сердечний потяг до духовного, незвіданого, [до] ... таємничого, але утішного світу" [16, с. 69]. Психофізичні й містичні стани, елементи філософії серця творять цілісну картину світу, притаманного саме для українців, котрі наскрізь життєстверджувально антропологізують Божий світ. Отож, спільним для обох мислителів є органічне несприйняття статичних форм релігійної свідомості, яку так насаджували владоможці з північно-східних теренів Російської імперії. Тільки у М. Костомарова більш яскраво проявилася філософія романтизму.

Метод синтезу не виражається окремішно - він здатен поєднуватися з еволюційним, супровідна взаємодія яких розширює часопростір двох аналізованих ідей Бога (у цьому разі - на язичницько-християнських суміжжях). "Природні релігії,¹³ - розмірковував С. Булгаков, - зароджуються в темній глибині релігійного інстинкту винятково як національні. Вони виражають собою релігійну самосвідомість усього народу. ... Явища релігійного синкретизму і передбачувана міграція релігійних вірувань ... зовсім не заперечують такого факту" [4, с. 405]. Тут формується відношення, що поетапно вбирає елементи синтезу, усталюючись як "*зародження-вираження-синкретизування-міграція*". З погляду принципу поетапності-послідовності не випадково уможливлена поява "передбачуваної міграції". Однак С. Булга-

⁴ В оригіналі: "Натуралістический человекобог есть нечто не значущее измышление".

⁵ Тут і далі правопис автора збережено.

⁶ Розрядка Дм. Чижевського.

⁷ І хоча цій сентенції понад 110 років, суть її значною мірою відображає духовний стан сучасної Росії.

⁸ Курсив Миколи Бердяєва.

⁹ Тут і далі назви відношень, моделей та інших можливих конструктів для зручнішого візуального сприйняття виділено курсивом.

¹⁰ Варто зазначити: "Бог і Україна!" - як одне з гасел національно-визвольної боротьби українців - є суголосним із концепцією М. Бердяєва.

¹¹ З цензурних міркувань "южноруссами" Костомаров змушений був іменувати українців, а росіян - "великоруссами".

¹² В оригіналі: "всеприсутствия Божия".

¹³ В оригіналі: "Натуральные религии".

ков не мав наміру розкривати її внутрішні можливості. Залишилось нерозкритим питання: малася на увазі "міграція" двох релігійних систем у межах однієї нації чи щось інше? І ще: у чому саме полягала названа "передбачуваність". Загалом українськість мислення цього філософа проглядається у двох, питомо національних рисах: це українське двовір'я (як вияв органічної охристиянізації язичницького звичаєво-обрядового укладу) і постійна поглиблена схильність проникати в історичне минуле, ретроспектуючи його щоразу до невідворотнього "тепер" через розмаїття психофізичних станів, фіксуючи водночас один із елементів усоборнення - духовну самосвідомість "усього народу" [4, с. 405].

За названих обставин можливе формування ще одного відношення, зважаючи на позиції митрополита Іларіона (Огієнка) і Юліяна Вассіяна. Перший із названих зазначав: "...система [дохристиянських вірувань] й дотепер сильно впливає на нашу Віру Христову, правильніше живе поруч із Нею"¹⁴ [13, с. 10]; розмірковуючи про язичництво як "цілісність" [див.: 13, с. 10; пор.: 12, с. 150], владика Іларіон по суті наближався до осмислення феномену співіснування язичницької спадщини з християнством. Якраз сукупна цілісність двох релігійних систем у межах однієї етнонації (що її представляють українці) здатна забезпечувати "явище пристосування", але саме - як "консеквенції співжиття" [6, с. 6]. Отож, є підстави для відношення "*пристосування-співіснування-цілісності*", яке своєрідно долучається до розкриття сенсу обміркованого методу синтезу.

Найсуттєвішим, на нашу думку, став аргумент Василя Карпова: "Людина [...] всюди людина, ... сама собі рівна істота, є для філософа нічим іншим, як у вигляді безкінечно різних типів національного побуту"¹⁵ [14, с. 115]. Отож, вирішальним у пізнанні Божого світу є згармонізований взаємозв'язок генетичної та етнонаціональної пам'яті. Лаконічно із цього приводу висловився владика Йосиф (Сліпий), уконтекстовуючи в архипастирські розмисли про Бога Христа "різдвяні гороскопи" [див.: 21, с. 5] - як приклад усоборненої міжрелігійної свідомості українців через постійно чинне двовір'я. Магія народного космізму, що органічно пронизує різдвяно-новорічний цикл, перейшовши трансформаційні етапи, з дотичною супровідністю на язичницько-християнським суміжжі спричинюється до формування обміркованих ідей.

Коли ж дві релігійні системи українців і понині "живуть поруч" [див.: 13, с. 10], то виникає питання про вартісність (а не зниклість) духа-душі людини (пра)українця. Проте владика Іларіон (Огієнко) не заглиблюється далі в сутність викладеного, особливо щодо з'ясування, чому саме названі вірування сильно впливають на українське християнство. Адаже створюється суперечлива ситуація: як же ж тоді бути з розумінням Божества (язичницького, християнського)? Виникла антиномія до кінця розв'язати неможливо, бо християнська догматика на певному етапі суперечить філософії релігії. Тому подальше розкриття своїх же розмислів означало б (особливо для православного ієрарха) очевидну несумісність із чинною догматикою. Не дивно, що наприкінці монографії висловлено лиш загальне твердження: "У

християнстві було багато такого, що не відкидало цілком попереднього, але *доповняло й освящало*¹⁶ його" [13, с. 404]. Ідея істинності й повноти (між)релігійних комунікацій контекстуально уреальнюється через супровідно функціональний еволюційний метод, тобто через двоетапну дію: від "доповнення" - до "освячення".

Інше коло питань: якою мірою українські мислителі (у руслі викладеного тут) сприймали спадщину європейських (передусім німецьких) філософів, трансформуючи їхні переосмислені позиції в контекст своїх розмислів.

Не погоджуючись із засадами панлогізму Геґеля, М. Бердяєв, зокрема, у душі українського філософування послідовно прагнув антропологізувати Божий світ і тим самим забезпечити постійну гармонію у відношенні "*Бог-людина-Бог*". "*За універсальним логосом*"¹⁷, - зауважував він, - не виявилось справжнього буття, живого індивідуального суцього. Із задушливої темниці понять, які сковують нас, не було шляхів до буття; то тяжкий споконвічний гріх¹⁸ абстрактного ідеалізму, що намагається збагнути світ через дедукції понять із розуму, який абстрактно розсікає нашу духовну природу задля разсудкової його сторони" [1, с. 686].

Метод синтезу взаємообумовлюється також зі структурно-функціональним, коли розмірковувати про можливість руйнацію внутрішнього світу людини. Тоді в одночасі виявляється й чинник моральний (щодо обов'язку витворювати динаміку, а не статику думки). Із сентенції М. Бердяєва випливає: якщо абсолютизація "універсального логосу" не забезпечує "справжнього буття" [1, с. 686], то не може утвердитися гармонія в будь-якій духовній сфері, тим паче немає синтезу, а відтак - немає підстав для відповідного вияву ідеї Божества. І тоді настає деструктуризація самої релігійної системи, позаяк Бог не сприймається в органіці Його світу і світу людського.

Наслідки таких станів ще за кількадесят років спостеріг С. Гоґоцький. Він стверджував: "...Коли на підставі сутності Божої, яку зрозуміли позірно, будують весь уклад світу, або [коли] якимсь недостатньо зрозумілим і недослідженим силам природи надають таємничого, універсального й божественного значення, ... то подібні мрійницькі уклади називають інколи теософією" [9, с. 315]. Помітно, як через застосування методу синтезу одночасно відбувається проникнення в простір психофізики, моральної філософії та метафізики. Однак через недомислення, неповноту дослідження сприйнятих станів, через небажання глибше уявити собі сутність Божу в усій її цілісності виникає дисгармонія, а сама ідея Бога не має підстав для свого вияву.

Натомість С. Булгаков запропонував поняття "трансцендентно-іманентне" - два взаємообумовлені поняття, які творять при злитті модифікацію одного. "Об'єкт релігії, божество"¹⁹ є за сутністю своєю щось трансцендентно-іманентне або іманентно-трансцендентне, - стверджував філософ. - Досвітовість²⁰, трансцендентність божества і богосходження, богоолюднення або ж людинообожнення становлять основну умову релігії. Абсолют, котрий був би досвітовим або трансцендентним

¹⁴ Авторську орфографію в цьому реченні збережено.

¹⁵ Переїхавши до Санкт-Петербурга, Василь Карпов поглиблював здобуте серед україноментального "клімату" столичного Києва, про що свідчить цитований "Вступ до філософії" - глибоко актуальний і для нашої сучасної євристики.

¹⁶ Курсив наш.

¹⁷ Таке написання у тексті.

¹⁸ В оригіналі: "коренной грех".

¹⁹ Таке написання у тексті.

²⁰ В оригіналі: "Премирность".

світові, не був би Богом для людини, залишився б для неї нейтральним, рівнозначним чистому ніщо" [5, с. 1-2]. Тут стани трансцендентності та іманентності перебувають у постійній, безкінечній взаємообумовленості, бо їх антропологізація набуває універсалізаційних і всеохопних можливостей, а відтак і самі філософування в Бозі ситуативно стає глибинною духовною потребою українця.

Подібне висловив ще раніше Олексій Козлов, який у рецензії на дослідження Штайна "Zur Genesis des Occasionalismus" ("До питання про походження оказіоналізму") зазначає: "Декарт, стверджуючи, що взаємодія двох з'єднаних у людині субстанцій, які виключають одна одну: тіла (субстанції протяжної) і душі (субстанції непротяжної), відбувається за допомогою Бога, не дав ніякого пояснення про те, як відбувається така поміч і [таке] втручання Бога під час взаємодії субстанцій" [15, с. 50-51]. Цю Декартову думку О. Козлов не випадково трактував як "туманну й нерозвинуту" [15, с. 51], коли розмірковував про доконечну потребу розкривати реальну антропологізацію Божого світу²¹.

Дотично є позиція Ореста Новицького. Маючи на увазі названі процеси серед Божого світу, їхні першовитоки він вбачав у таємничому прагненні до пантеїзму - як глибокого вияву людської душі, пов'язуючи пантеїзм з існуванням ідеї Бога [див. 19, арк. 16]. Тобто такої ідеї "котра має коріння в самій основі людського розуму. Отже, якщо вимоги почуття й думки, серця й розсудку промовляють на користь пантеїзму і якщо до нього спонукає найвища ідея розуму, то чи треба дивуватися ... незвичайній силі ... людини?" [див.: 19, арк. 16].

Складність вираженого кількопроцесуального одночасся впливає з активних станів у міждисциплінарному просторі. Психофізичне (через "подивування") поєднується із проявами філософії романтизму (через "таємничість"), а метафізичне (через відношення "Бог-людина-Бог") - з елементами моральної філософії (через "прагнення"). Унаслідок відбувається одночасне взаємообумовлення двох світів - Божого й людського; відтак - стає реальним їхнє синтез через назване "закорінення".

Та коли простежити позиції О. Новицького й В. Зінківського, то виникає антиномія. Розмірковуючи про ідею Бога, О. Новицький прагне максимально виокремити універсалізаційні (і до того ж споконвічно притаманні людині) можливості пантеїзму - як одне із джерел її духовної сили. Між тим В. Зінківський розрізняє неоднозначність виниклих станів: осмислюючи історико-філософську тяглість трансцендувати поняття Божества "за межі світу у сферу Абсолюта" [10, с. 82], стверджуючи за таких обставин неминучий розпад богослів'я пантеїзму. Однак через названий розпад не замирає темпоритміка самої богословської свідомості - людина починає "виокремлювати" Бога від природи, уоднозначнюючи ідею Божества з ідеєю Абсолюта. Однак тоді виникає проблема: як після цього співвідносити природу й Абсолют [див.: 10, с. 82].

²¹ Узагалі мислителі досліджуваного періоду (у цьому разі - Олексій Козлов) намагалися розвинути й збагатити Декартову позицію (і не тільки його) як у монографіях, статтях, так навіть і в рецензіях з приводу появи праць інших філософів, що свідчить про системний, усвідомлений намір постійно уконтекстовувати західноєвропейську спадщину в українську, розвиваючи водночас власні концепції на підставі національних традицій.

Викладена несумірність В. Зінківського не суперечить позиції О. Новицького. Тут треба зважити на об'єктивну безперервність синхронізації неоднозначних станів - трансцендування, універсалізації, гармонії, унаслідок чого виникає гармонійне поєднання аналізованих ідей. А одним із супровідних чинників стає "трансцендентна оригінальність особи" [2, с. 337] - оригінальність, яка здатна (певною мірою) долати догматичні неузгодженості.

З такого погляду українські мислителі залучали антиномію до природних ознак розуму й не погоджувались із Кантом, який вважав, що її прояви здатен "роз'яснити" лише розум [див.: 5, с. 3]. С. Булгаков, зокрема, на протигагу Кантові, обґрунтовував антиномію як "знак певної трансцендентності предмета думки для мислення і, водночас, [як] крах розсудкового, гносеологічного іманентизму" [5, с. 3].

Звідси випливає, що, в полеміці з Декартом, Геґелем, Кантом українські мислителі обґрунтовано скоректовували їхні позиції, часто вступаючи з ними в принципову полеміку. Відбулося, таким чином, певне методологічне поглиблення самого статусу філософорелігійних ідей, їх взаємозв'язків (передусім стосовно антропологізації Божого світу як однієї із закономірних умов його гармонізації зі світом людським).

Висновки

Отже, на підставі розкриття проаналізованих ідей є сенс стверджувати, що:

1. Метод синтезу уможливорює гармонійне цілісне поєднання ідеї Бога з ідеєю істинності й повноти (між)релігійних комунікацій. Також названий метод дозволяє одночасно всеохопно сприймати системи думок українських мислителів.

2. Крім методу синтезу, в нашій статті відбувається постійне уточнене застосування інших методів (еволюційного, структурно-функціонального), зокрема коли йдеться про український духовно-культурологічний контекст.

3. Також поетапно взаємопов'язуються історична, етнонаціональна й генетична пам'ять, де періодично функціонують антиномії - не тільки як одна з притаманних властивостей людського розуму, а і як реальний чинник для глибшого розуміння діалектичних зв'язків між світами - Божим і людським. Парадокс (як елемент антиномії) стає органічним чинником сутнісного розуміння обміркованих ідей.

4. Подальший розвиток теми уперспективне дослідження того, як кризь історико-філософський часопростір названі види пам'яті через використані методи з періодичною системністю розкривають світоглядно-свідомісні й менталітетні риси українців. Ці види пам'яті є незамінним орієнтиром і водночас запорукою, аби обмірковані ідеї усталювались у практиці духовного життя України з одночасним утвердженням людської гідності, усоборненості духа й через супровідний невідворотний вияв національної ідеї.

ЛІТЕРАТУРА

- Бердяев Н. О новом русском идеализме / Николай Бердяев // Вопросы философии и психологии. - 1904. - Ноябрь-дек. - Кн. V (75). - С. 683-724.
- Бердяев Н. Sub specie aeternitatis. Опыт философии, социальные и литературные (1900-1906) / Николай Бердяев. - СПб. : Издание М. В. Пирожкова, 1907. - 437 с.

3. Бердяев Н. Судьба России / Николай Бердяев ; [предисл. Л. Полякова]. - М. : Изд-во МГУ, 1990. - 256 с.
4. Булгаков С. Из размышлений о национальности / Сергей Булгаков // Вопросы философии и психологии. - 1910. - Май-июнь. - Кн. III (103). - С. 385-412.
5. Булгаков С. "Отрицательное богословие" / Сергей Булгаков // Вопросы философии и психологии. - 1915. - Янв.-февр. - Кн. I (126). - С. 186.
6. Вассиян Юліян. Рефлексії (Далі буде) / Юліян Вассиян / Національна думка. Видас на правах рукопису Група укр[аїнської] нац[іоналістичної] молоді [Прага]. - 1927. - Ч. 5. - С. 1-6.
7. Гиляров А. Философия в ее существе, значении и истории / А. Гиляров ; [сост., ред. изд., автор вступ. статьи А. Г. Волков]. - Мелитополь : Изд. дом МГТ, 2007. - Т. 1. - 352 с.
8. Гогоцкий Сильвестр. Философский лексикон / Сильвестр Гогоцкий. - К. : В Университетской типографии, 1857. - Т. 1. А.Б. В. - II с. + 579 с.+IV с.
9. Гогоцкий Сильвестр. Философский лексикон / Сильвестр Гогоцкий. - К. : В Университетской типографии, 1872. - Т. 4: П. Р. С. - Вып. 1. - III с.+ 472 с.
10. Зеньковский В., прот. Об участии Бога в жизни мира / В. Зеньковский // Православная мысль. Труды Православного Богословского Института в Париже. - Париж : YMCA. - PRESS, 1957. - Вып. VI. - С. 74-88.
11. Зеньковский В. В. Основы христианской философии / В. В. Зеньковский. - М. : Канон+, 1997. - 560 с. - ("История христианской мысли в памятниках").
12. Іларіон Митрополит [Огієнко]. Мої проповіді. - Вінніпег : Накладом Товариства "Волинь", 1973. - Ч. 1. - 187 с.
13. Іларіон Митрополит [Огієнко]. Дохристиянські вірування українського народу : [історично-релігійна монографія]. - К. : АТ "Обереги", 1992. - 424 с. - (Репринтне відтворення видання 1965 р.).
14. Карпов В. Введение в философию. Сочинение проф. СПб. Д. А. / Василий Карпов. - С[анкт]-П[етерб]ург: В Типографии Иг. Глазунова, 1840. - 136 с.
15. Козлов А. [Рец. на]: Архив по истории философии (Archiv für Geschichte der Philosophie. Herausgegeben von Ludvig Stein. 1 Band in 4 Heften. Berlin, 1888) / Алексей Козлов // Вопросы философии и психологии. - 1889. - Кн. 1. - С. 45-60.
16. Костомаров Н. Две русские народности / Н. Костомаров // Основа. - С[анкт]-П[етерб]ург, 1861. - № 3. - С. 33-80.
17. Лещенко І. В. Ідея містики і містицизму в екзистенціалізмі Миколи Бердяєва / І. В. Лещенко // Гілея : наук. вісник / [гол. ред. В. М. Вашкевич]. - К. : ВІР УАН, 2012. - Вип. 66 (11). - С. 420-425.
18. Лисий І. Я. Національно-культурна ідентичність філософії: сім наближень до теми / Іван Лисий - К. : Вид. дім "Києво-Могилянська академія", 2013. - 180 с.
19. Новицкий О. М. [О философских системах]. Конспект лекций / Орест Маркович Новицкий // Ін-т рукопису НБУ ім. В. Вернадського, ф. 201. [Новицкий Орест Маркович], [од. зб.] 28, 38 арк.
20. Петрук Наталія. Про деякі методологічні засади українознавства / Наталія Петрук // Українознавство. - 2011. - № 1 (38). - С. 91-94.
21. [Сліпий Йосиф]. [Архипастирське] послання з нагоди Різдва (25.XII.1969 - 7.1.1970) / Йосиф Сліпий // Благовісник. - [Рим], 1970. - Кн. 1-4. - С. 3-6.
22. Чижевський Дм[итро]. Філософія на Україні. (Спроба історіографії) / Дмитро Чижевський. - [вид. друге, випр і доп.]. - Ч. I. - Прага : Вид-во "Сіяч", 1928. - 142 с.

Тимэнык Зиновий,

кандидат философских наук, доцент кафедры истории Украины и этнокоммуникации Национального университета "Львовская политехника", г. Львов

МЕТОД СИНТЕЗА И ФИЛОСОФОРЕЛИГИОЗНЫЕ ИДЕИ УКРАИНСКИХ МЫСЛИТЕЛЕЙ 40-х гг. XIX - 70-х гг. XX ст.

Используя метод синтеза, впервые на основании наследия украинских мыслителей 1840-х - 1970-х годов автор проанализировал особенности функционирования философско-религиозной идеи Бога и идеи истинности и полноты (меж)религиозных коммуникаций. Особенностью их методологических размышлений является внимание к разнообразным проявлениям темпоритмики - одного из факторов в исследовании очерченных идей. Автор утверждает, что метод синтеза базируется на гармонии (меж)религиозных коммуникаций и междисциплинарного пространства.

Ключевые слова: антиномия; Бог; идея; метод синтеза; смежные науки; философия религии.

Timenyk Zynovij,

Ph.D, Associate Professor of Philosophy of National University "Lviv Polytechnic"

THE METHOD OF SYNTHESIS AND PHILOSOPHICAL AND RELIGIOUS IDEA OF UKRAINIAN PHILOSOPHERS OF 1840s-1970s

For the first time on the basis of the heritage of Ukrainian philosophers of 1840s-1970s specifics of the function of philosophical and religious idea of God and the idea of the truth and fullness of religions life in the interaction with method of synthesis is analyzed. Their specifics of methodological thinking is the attention for different manifestation of the temporal rhythm as one of the most effective constructs in the exploration of given ideas. The author argues that the method of synthesis is based on the harmony in the interreligious communications and interdisciplined space.

Key worlds: Antinomies; God; Idea; Method of Synthesis; Overlapping Sciences; Philosophy of Religion.

REFERENCES

1. Berdiaev N. (1904), On New Russian Idealism, *Voprosy Filosofii i Psikhologii* [Moscow], November-December, book V(75), pp. 683-724 (rus).
2. Berdiaev N. (1907), Sub specie æteranitatis. Philosophical, Social and Literary Experiments (1900-1906), M. V. *Pirorzkov Publisher*, Saint-Petersburg, 437 p. (rus).
3. Berdiaev N. (1990), The Fate of Russia [Reprint from 1918], *MGU Publisher*, Moscow, 256 p. (rus).
4. Bulhakov S. (1910), From Thoughts on the Nationality, *Voprosy Filosofii i Psikhologii* [Moscow], May-June, book III(103), pp. 385-412 (rus).
5. Bulhakov S. (1915), «Apophatic Theology», *Voprosy Filosofii i Psikhologii* [Moscow], January-February, book I(126), pp. 1-86 (rus).
6. Vassyian Yu. (1924), The Meditations, *Natsionalna Dumka. Vydaie na pravakh rukopysu Grupa ukr[ains'koi] Nats[ionalistycznoi] Molodi* [Prahá], book 5, pp. 1-6 (ukr).
7. Giliarov A. N. (2007), Philosophy in Its Essence, Significance and History, *MGT Publishing House*, Melitopol, [vol. 1], 352 p. (rus).
8. Gogotskyi S. (1857), Philosophical Lexicon, vol. 1, A.B.C., *V Universitetskoi Tipografii*, Kyiv, II p.+ 579 p.+ IV p. (rus).
9. Gogotskyi S. (1872), Philosophical Lexicon, vol. 4, P.R.S., *V Universitetskoi Tipografii*, Kyiv, III p.+ 472 p. (rus).
10. Zienkovskii V. (1957), About the God's Participation in Life of the World, *Pravoslavnaia Mysl. Trudy Pravoslavnoho Bogoslovskoho Instituta v Parizze*, vol. VI, YMCA, Paris, pp. 74-88. (rus).
11. Zienkovskii V. (1997), The Foundations of Christian Philosophy, *Kanon+*, Moscow, 560 p. (rus).
12. Ilarion Metr [Ohiienko] (1973), My Sermons, *Nakladom Tovarystva «Volyn»*, Winnipag, part 1, 187 p. (ukr).
13. Ilarion Metr. [Ohiienko] (1992), Before Khristianian Faight of the Ukrainian peoples (Reprint from 1965), *AT «Oberehy»*, Kyiv, 424 p. (ukr).
14. Karpov V. (1840), Introduction to Philosophy. Articles of Professor of Saint-Petersburg S[piritual] A[cademy]), *V Tipografii Ig. Glazunova*, Saint-Petersburg, 136 p. (rus).
15. Kozlov A. (1889), [Opinion]: Archives of History Philosophy (Archiv fur Geschichte der Thilosophie. Herausgegeben von Ludvig Stein. 1 Band in 4 Heften. Berlin, 1888), *Voprosy Filosofii i Psikhologii* [Moscow], book 1, pp. 45-60 (rus).
16. Kostomarov Mykola (1861), Two Russian Nationalities, *Osnova*, vol. 3, Saint-Petersburg, pp. 33-80 (rus).
17. Leshchenko I. V. (2012), The Idea of Mystics and Mysticism in Berdiaev's Exitentionalizm, *Hileia* [Kyiv], vol. 66 (11), pp. 420-425 (ukr).
18. Lysyi I. Ya. (2013), National-Cultural Identificy of Philosophy: Seven Approximatings to the Team, «*Kyievo-Mohylianska Akademiia*» *Publisher*, Kyiv, 180 p. (ukr).
19. Novitskii O. M. [About Philosophical Systems]. The Conspect of Lecturies, Vernads'kyi Instytute of Manuscript of NBU, Kyiv, fond 201, odyntysia zberezennia 28, 38 arkushiv.
20. Petruk Nataliia (2011), About Some Methodological Principls of Ukrainian Studies, *Ukrainoznavstvo*, book 1(38), pp. 91-94 (ukr).
21. Slipyi Josyf. (1970), [Metropolitan] Christmas message (25.XII.1969 - 7.I.1970), *Blahovisnyk* [Rome], book 1-4, pp. 3-6 (ukr).
22. Chyzhevskiy Dm. (1928), The Philosophy in Ukraine. (The Attempt of Historygraphy), second, correctional and additional issue, part 1, *Vydavnytstvo «Siach»*, Praha, 142 p. (ukr).

© Тіменук Зиновій

Надійшла до редакції 07.09.2015